

ՌՈՔԵՐՏ ԲԱՂՊԱՍԱՐՅԱՆ, Հոդվածներ. Հայ-ռուսական գրական-մշակութային առնչություններ, Երևան, «Լուսաբաց» հրատ., 2020, 108 էջ:

Ժողովածուն ընդգրկում է Հայաստանի պարբերական մամուլում 1980-ական թթ. վերջերից մինչև 2020 թ. հրապարակված հոդվածներ՝ նվիրված հայ-ռուսական գրական-մշակութային առնչություններին, հայ և ռուսականավոր գրողներին:

Ռոքերտ Բաղդասարյանը քաջ հայտնի է հանրապետության գրական-մշակութային շրջանակներին, հայ և ռուս ընթերցողներին, ինչպես հայ, այնպես էլ ռուս գրականությանը, պատմությանը, արվեստին նվիրված իր ուսումնասիրություններով, բազմաթիվ հոդվածներով և գրքերով, որոնք լույս են տեսել ոչ միայն Հա-

յաստանում, այլ նաև Ռուսաստանում: Դրանց թվում են եզակի և շատ արժեքավոր մենագրություններ՝ «Յեղասպանությունը և Ռուսաստանի հայ մտավորականությունը» (2003), «Կարեն Միքայելյան. ստեղծագործությունը և ավանդը ռուս-հայկական գրական-մշակութային փոխադարձ կապերում» (2010) և այլն:

Գրքում զետեղված 12 հոդվածները լուսաբանում են XIX-XX դդ. հայ-ռուսական առնչությունների հարուստ և բազմազան իրողությունները՝ «Պուշկինը և Հայաստանը», «Ի. Էրենբուրգ. «Երջանիկ եմ, որ եղա Հայաստանում», «Եվ այդ սերը փոխադարձ էր», «Բուլգակովը և հայերը», «Հայաստանի երգիչն ու բարեկամը», «Չարենցը և Ռուսաստանը», «Գրողը՝ փշե պսակով», «Հայկական արմատներով ռուս գրողը», «Վոլֆ Էդլիխ. «Այս երկիրը իմ սրտովն է...», «Սայաթ-Նովան՝ ռուսական գրական իրականության մեջ», «Դու բացեցիր ոգու մեր գանձարանն անհուն...», «Ավետիք Իսահակյանը և Ռուսաստանը»:

Հոդվածները առանձնանում են յուրահատուկ մոտեցումով, լակոնիկ շարադրանքով, որոնք չի կարելի շփոթել նույն թեմաներով գրված մեկ այլ հեղինակի գործերի հետ: Բաղդասարյանի ոճը ուրույն է, բնորոշ միայն իրեն:

Կարևորելով հայ և ռուս ժողովուրդների բարեկամությունը՝ նա անդրադառնում է նաև նրանց գրական-մշակութային առնչություններին: Այսպես, «Եվ այդ սերը փոխադարձ էր» հոդվածը նվիրված է Հովհաննես Թումանյանի և ռուս գրականության երևելիների ջերմ կապերին, «Հայաստանի երգիչն ու բարեկամը» ներկայացնում է անվանի բանաստեղծ Նիկոլայ Տիխոնովի ուրույն տեղն ու մեծ դերը խորհրդային շրջանի հայ-ռուսական կապերում: «Գրողը՝ փշե պսակով» հոդվածը լուսաբանում է մոսկվայաբնակ հայտնի հայ մտավորական և գրական-հասարակական գործիչ Կարեն Միքայելյանի բեղմնավոր և հայանպաստ գործունեությունը: «Հայկական արմատներով ռուս գրողը» ծանոթություն է Նինա Բերբերովայի՝ ռուս էմիգրացիայի անվանի ներկայացուցչի հետ:

Նշված հոդվածներում շեշտը ակնհայտորեն դրված է XIX-XX դդ. հայ և ռուս մտավորականության ականավոր գործիչների սերտ կապերի վրա, որի մասին վկայում են հենց ակնարկների «հերոսները» և նրանց ստեղծագործությունները:

Ահա, օրինակ, Թումանյանի մասին հոդվածում հանճարեղ բանաստեղծը փաստում է. «Մենք եկել ու գնում ենք դեպի մեծ Ռուսաստանը, դեպի մեծ ռուս ժողովուրդը, մենք սիրեցինք ու հարգեցինք նրան... որովհետև նրա հետ ենք կապում մեր հույսը, մենք նրան ծառայում ենք բոլոր բնագավառներում... Ռուսաստանում մենք գտնվում ենք աշխարհի լավագույն ժողովուրդներից մեկի մեջ և ենթարկվում ենք լավագույն գրականություններից մեկի ազդեցությանը» (էջ 22-23):

Ռ. Բաղդասարյանը մեկնաբանում է այս տողերը՝ դրսևորելով նաև իր վերաբերմունքը այդ հարցի նկատմամբ. «Հասկանալի է, որ և՛ Թումանյանի ժամանակ, և՛ այժմ կային և կան մարդիկ, որոնք գտնում են, որ Ռուսաստանը հայերին հովանավորում էր միայն Կովկասում և, ամբողջությամբ վերցրած, Արևելքում իր ունեցած շահերի պատճառով: Որոշ ազգային գործիչների այդօրինակ ելույթներին մեծ բանաստեղծը պատասխանել է դեռևս 1912 թվականին. «Ավելի լավ, եթե հզոր Ռուսաստանի շահերը համընկնում են հայ ժողովրդի շահերի հետ: Հենց դա էլ հայ ժողովրդին ռուսական օգնության պատճառն է, նրա հետևողականության պատճառը: Ահա ինչու և ինչ կերպ եմ ես իմ հույսերը կապում Ռուսաստանի հետ»: Թումանյանն ազգի հեռանկարը հստակորեն առնչում էր Ռուսաստանին. «Մեր ապագան... կապված է Ռուսաստանին, և որքան Ռուսաստանն ազատ լինի, այնքան ավելի լավ կլինի ինչպես մեր, այնպես էլ ողջ աշխարհի համար» (էջ 23-24):

Անշուշտ, ընթերցողը հետաքրքրությամբ կկարդա նաև մեծն Իսահակյանին նվիրված հոդվածը, որտեղ կարևորվում են հայ պոեզիայի պատ-

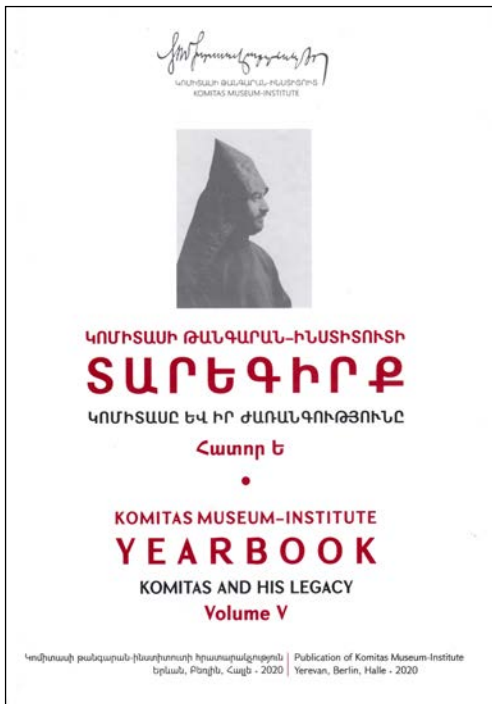
րիարքի մտքերը հայ-ռուսական առնչությունների վերաբերյալ. «Երիտասարդ Ավետիքը 1894 թ. գրում էր, որ ռուսների հովանու ներքո հայերը կգարգանան և կկազմեն մի ամբողջություն... Նա երազում էր թափել իր արյունը հզոր Ռուսաստանի դրոշի ներքո և փրկել Հայաստանը կրակից, կոտորածներից, քաղցից: Իսահակյանը համոզված էր, որ պետք է քարոզել այդ ուղին և, հետևաբար, աջակցել հենց ռուսներին: Նրա գաղափարն էր Հայաստանի և Ռուսաստանի կամավոր ու բարեկամական միությունը՝ հանուն հարազատ ժողովրդի փրկության օսմանյան հազարամյա դաժան լծից: Իսահակյանը, իհարկե, ինչպես հայ գրականության մյուս նշանավոր գործիչները, քաջատեղյակ էր հսկայական տարբերությանը՝ բուն ռուս ժողովրդի, նրա առաջադեմ մտավորականության և ռուս ցարական վարչակազմի գաղութային, երբեմն հայատյաց, քաղաքականության միջև... Շատ լավ հասկանալով այդ ամենը, արդյունքում հայ բանաստեղծի սրտում հաղթանակ տարան «հոգևոր Ռուսաստանը», նրա առաջադեմ, հայամետ մտավորականությունը» (էջ 102):

Ռ. Բաղդասարյանի գրքում ըստ արժանվույն ներկայացվում են նաև Իլյա Էրենբուրգի կապերը Հայաստանի և հայ ժողովրդի հետ: Իր հիշողություններում XX դ. ականավոր ռուս գրողը, մասնավորապես, նշել է. «...Ես հասկացա, որ հայերի մեջ կրքոտությունն ու անմիջականությունը զուգորդվում են հոգեկան զսպվածության հետ»: Էրենբուրգը հիշեցնում է XX դարասկզբին հայերի ողբերգական ճակատագրի մասին՝ գալով այն եզրակացության, որ դա ցեղասպանության առաջին փորձն էր: «Հայերի զգացմունքները ինձ հասկանալի են: Իսկվել է Արևմտահայաստանը, ոչնչացվել են հնադարյան ճարտարապետության հրաշալի հուշարձանները: Ողջ մնացածները ցրվել են աշխարհով մեկ... Ամեն մի հայի համար Արարատը, որ կախված է Երևանի վրա, բզկտված Արևմտյան Հայաստանի ստվերն է... Հայերի հայրենասիրությունը սրված է, հաճախ այն կարող է թվալ չափազանցված, բայց ոչ ոք այն չի կարող շփոթել շովինիզմի հետ, որը ժխտում է ուրիշի մշակույթը, և ոչ ոք չի կարող այն համարել հետամնացություն: Թվում է՝ հայերի մեջ ես չեմ հանդիպել ինտերնացիոնալիզմի գաղափարներին խորթ մարդկանց... Հիշաչար չլինելով, նրանք ոչ մի կերպ չեն ուզում հրաժարվել հիշողությունից, դրա մեջ տեսնելով մարդու առանձնաշնորհը» (էջ 17-18):

Ժողովածուի մեջ առանձնակի հնչեղություն ունի «Բուլգակովը և հայերը» ծավալուն ակնարկը, քանզի Բաղդասարյանը, փաստորեն, առաջիններից մեկն է հայ ուսումնասիրողներից, որը Հայաստանի գրական շրջանակների և լայն հասարակության ուշադրությունն է հրավիրել նշանավոր ռուս գրողի և հայ մտավորականության ականավոր ներկայացուցիչների կապերի վրա: Հոդվածի հեղինակը գրում է. «Միխայիլ Բուլգակովի անունը նույնքան

Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի տարեգիրք, «Կոմիտասը և իր ժառանգությունը», հ. Ե, Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի հրատ., Երևան, Բեռլին, Հալլե, 2020, պատասխանատու խմբ.՝ Տաթևիկ Շախկույան, 320 էջ:

Komitas museum-institute Yearbook, "Komitas and his legacy", volume V, Publication of Komitas Museum-Institute, Yerevan, Berlin, Halle 2020, articles edited by Tatevik Shakhkulyan, 320 p.

2019 թ. լրացավ հայ մեծանուն կոմպոզիտոր, երաժշտագետ, բանահավաք, խմբավար և երգիչ, հայ ազգային կոմպոզիտորական դպրոցի հիմնադիր Կոմիտաս Վարդապետի (1869-1935) 150-ամյակը: Այս առիթով Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտը Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետությունում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանության, ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարության, Բեռլինի Հումբոլդտի համալսարանի, Բեռլինի պետական գրադարանի և Հալլե-Վիտենբերգի Մարտին Լյութերի համալսարանի հետ համատեղ հոկտեմբերի 8-10-ը Գերմանիայում՝ Բեռլինի Հումբոլդտի և Հալլեի

Մարտին-Լյութեր համալսարաններում, կազմակերպեց «Կոմիտասը և իր ժառանգությունը» միջազգային գիտաժողովը: Վերջինիս մասնակցեցին 26 գիտնականներ վեց երկրներից (Հայաստան, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Իտալիա, Ռուսաստան, Ուկրաինա), որոնց ներկայացրած թեմաների առանցքում ներառված էին ինչպես Կոմիտասի կյանքն ու ստեղծագործական ուղին, այնպես էլ վերջինիս ուսումնասիրության և գործունեության մաս կազմող մասնագիտական ոլորտներ (ժողովրդական և միջնադարյան երաժշտություն, կոմպոզիտորական արվեստ), Կոմիտաս-Գերմանիա փոխառնչություններ: Զեկուցումների մեծ մասն ամփոփվեց Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի (ԿԹԻ) տարեգրքի՝ գիտաժողովի խորագիրը կրող հինգերորդ հատորում, որը հրա-